

A választási megfigyelés jogszabályi háttere

A választásokra vonatkozó legfontosabb nemzetközi egyezmények:

1. ENSZ dokumentumok

Az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 21. cikke kimondja, hogy (1) Minden személynek joga van a hazája közügyeinek igazgatásában akár közvetlenül, akár szabadon választott képviselői útján való részvételhez. (2) Minden személynek egyenlő feltételek mellett joga van saját hazájában közszolgálati állásokra való alkalmazásához. (3) A közhatalom tekintélyének alapja a nép akarata; ez az akarat egyenlő szavazati jog és titkos szavazás vagy a szavazás szabadságát ezzel egyenértékűen biztosító eljárás alapján időszakonként tartandó tisztességes választáson kell, hogy kifejezésre jusson.

*Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya*¹ 25. cikkében kimondja Minden állampolgárnak a megkülönböztetések, illetőleg ésszerűtlen korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy

- a) a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen;
- b) szavazzon és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazással tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését;
- c) az egyenlőség általános feltételei alapján hazájában közhivatali tisztséget viselhessen.

*Nemzetközi Egyezmény a Faji Megkülönböztetés Valamennyi Formájának Kiküszöböléséről*² kimondja, hogy a részes államok vállalják, hogy a faji megkülönböztetés valamennyi formáját eltiltják és kiküszöbölik, továbbá a fajra, színre, illetve nemzetiségi vagy etnikai származásra való különbség nélkül mindenki számára biztosítják a jogot a törvény előtti egyenlőséghez, nevezetesen a következő jogok élvezetében:

Politikai jogok, különösen a választásban való részvétel joga, az aktív és passzív választói jog általános és egyenlő szavazás alapján, a kormányzásban, valamint bármely szinten a közügyek intézésében való részvétel joga, továbbá az egyenlő feltételekhez való jog közhivatali állás betöltésénél;

*Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről*³ szóló 7. cikke kimondja, hogy a Részes Államok kötelesek minden megfelelő intézkedést megtenni a nőkkel szemben az ország politikai és közéletében alkalmazott megkülönböztetés kiküszöbölésére, és különösen kötelesek - a férfiakéval azonos feltételek mellett - biztosítani a nők számára a jogot arra, hogy

- a) minden választáson és népszavazáson szavazzanak, továbbá, hogy választhatók legyenek minden nyilvánosan választott testületbe történő választások során;

¹ az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről szóló 1976. évi 8. törvényerejű rendelet

² A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről New Yorkban 1965. december 21-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 1969. évi 8. törvényerejű rendelet

³ a nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény kihirdetéséről szóló 1982. évi 10. törvényerejű rendelet

b) részt vegyenek a kormánypolitika kialakításában és annak végrehajtásában, valamint, hogy közszolgálati tisztségeket tölthessenek be és elláthassanak minden közeleti feladatot minden kormányzati szinten;

c) részt vegyenek az olyan nem állami szervezetek és egyesületek munkájában, amelyek az ország közéletének és politikai életének kérdéseivel foglalkoznak.

*Kiegészítő jegyzőkönyv az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezményhez*⁴ 3. Cikk - Szabad választásokhoz való jog a Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy ésszerű időközönként, titkos szavazással szabad választásokat tartanak olyan körülmények között, melyek a törvényhozó testület megválasztását illetően biztosítja a nép véleményének kifejezését.

2. Európai Unió dokumentumai

Az Európai Közösség létrehozásáról szóló Szerződés második része tartalmazza az uniós polgárság intézményére vonatkozó szabályokat. A 19. cikk kimondja, hogy „minden uniós polgár, akinek lakóhelye olyan tagállamban van, amelynek nem állampolgára, a lakóhelye szerinti tagállam helyhatósági választásain választójoggal rendelkezik és választható ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai”.

*Európai Unió Alapvető Jogok Kartájának*⁵ 39. cikke szabályozza a szavazati és jelöltként indulási jog az európai parlamenti választásokon. 1. Az Unió minden polgárának joga van, hogy szavazzon, és jelöltként induljon az európai parlamenti választásokon abban a tagállamban, ahol lakik, ugyanolyan feltételek mellett, mint az illető állam saját állampolgárai. 2. Az Európai Parlament tagjainak megválasztása közvetlen, általános szavazati joggal, szabad és titkos szavazással történik. 40. cikkely Szavazati és jelöltként indulási jog a helyhatósági választásokon Az Unió minden polgárának joga van, ahhoz, hogy szavazzon, és jelöltként induljon a helyhatósági választásokon abban az államban, amelyben lakik, ugyanolyan feltételek mellett, mint az illető állam saját állampolgárai.

Nemzetközi választási megfigyelés alapelveinek nyilatkozata (2005. október 27.)

A civil és a politikai jogokra fókuszáló nemzetközi választási megfigyelés része a nemzetközi emberi jogi monitoringnak, amelyet a legmagasabb fokú pártatlanság mércéjével kell kezelni a nemzeti politikai versenytársakat illetően, továbbá mentesnek kell lennie minden bilaterális vagy multilaterális megfontolástól, amelyek ellentmondásba kerülnek a pártatlansággal.

A nemzetközi választási megfigyelés képes fokozni a választási folyamatok integritását azáltal, hogy elrettenti és felfedi a szabálytalanságokat, csalást, továbbá ajánlásokat dolgoz ki a választási folyamatok javítására.

A nemzetközi választási megfigyelés fontos szerepet játszik a választási folyamat pontos és pártatlan értékelésének biztosításában.

Nemzetközi választási megfigyelés szisztematikus, átfogó és pontos információgyűjtés, amely a választások lebonyolítását és a választás teljes környezetéhez kapcsolódó egyéb aspektusokat érintő törvényeket, folyamatokat és intézményeket illeti.

Nemzetközi választási megfigyelői misszióknak, amennyiben lehetséges, ajánlásokat kell tenniük a választási és az ahhoz kapcsolódó folyamatok integritásának és hatékonyságának növelésére, miközben nem szabad beavatkozni és ezáltal gátolni ezen folyamatokat.

A nemzetközi választási megfigyeléseket azon ország lakosságának érdekében végzik, ahol a választások történnek, valamint a nemzetközi közösség érdekében. A megfigyelés

⁴ az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről 1993. évi XXXI. törvény

⁵ Official Journal of the European Communities (2000/C 364/01); jelenleg kötelező erővel nem bír, azonban a 2007. évi Kormányközi Konferencia az EKSZ módosítása kapcsán jogi kötőerővel ruházta fel a dokumentumot

folyamatorientált, nem érdekelt a választás eredményében, csupán olyan mértékben, hogy becsületesen és pontosan, átlátható és időszerű módon vezessék le.

A nemzetközi választási megfigyeléseket a választásokat tartó állam szuverenitásának tiszteletben tartásával és az állam lakossága emberi jogainak tiszteletben tartásával kell levezetni.

Egy szervezet nem küldhet választási megfigyelőket egy országba, olyan módon, hogy a megfigyelést úgy lehessen értelmezni, hogy legitimálja az amúgy egyértelműen antidemokratikus választási rendszert. A nemzetközi választási megfigyelőknek ilyen körülmények között nyilvános nyilatkozatokat kell tenniük, amellyel biztosítják, hogy jelenlétük nem ilyen jellegű legitimitást jelent.

Nemzetközi választási megfigyelői missziót csak abban az esetben lehet szervezni, ha a fogadó állam az alábbi követelményeknek eleget tesz:

- A választások előtt meghívót készít, amelyben a megfigyelők számára betekintést enged az összes folyamatba, amelyek fontosak a hiteles demokratikus választások szervezése szempontjából.
- A nemzetközi választási megfigyelő misszió számára akadálytalan hozzáférést biztosít a választási folyamat minden szintjén.
- A nemzetközi választási megfigyelő misszió számára szabadságjogokat biztosít.
- Teljes, országos szintű akkreditációt biztosít.

Ezen nyilatkozat és az ehhez kapcsolódó Nemzetközi választási megfigyelők magatartási kódexe technikai dokumentumokként készültek, amelyek nem igényelnek a hozzájáruló szervezetek politikai testületeitől cselekvést, habár ezeket üdvözik.

Nemzetközi választási megfigyelők magatartási kódexe (2005. október 27.)

A nemzetközi választási megfigyeléseket azon célból végzik, hogy biztosítsák a választási folyamatok természetének pártatlan és pontos kiértékelését, azon ország lakosságának érdekében, amelyben a választásokat tartották, valamint a nemzetközi közösség érdekében, miközben biztosítják a nemzetközi választási megfigyelések integrációját.

- A szuverenitás és a nemzetközi emberi jogok tiszteletben tartása
- Az ország törvényeinek és a választási testületek hatáskörének tiszteletben tartása
- A nemzetközi választási megfigyelési misszió integritásának tiszteletben tartása
- Mindvégig szigorú politikai pártatlanság fenntartása
- Választási folyamatok akadályozásának tilalma
- Megfelelő azonosítás biztosítása
- Megfigyelések pontosságának fenntartása és szakmailag megfelelő következtetések levonása
- A misszió hivatalos értékelő nyilatkozata előtt tartózkodni kell nyilvános, illetve a médiának célzott kommentárok tételétől
- Más választási megfigyelőkkel való együttműködés
- Megfelelő személyes magatartás

Választási segédlet és megfigyelés kommunikációjának végrehajtása (2003. december 19.)

Ezen dokumentum célja, hogy áttekintse a kommunikáció végrehajtását 2000-es elfogadása óta, továbbá áttekintse milyen további eredmények történtek ezen területen 2000 és 2003 között. Minden megfigyelési misszióknak szabvány szerinti módszertan alapján kell működnie.

3. Az EBESZ dokumentumai

Koppenhágai Dokumentum rögzíti az EBESZ választási alapelveit, a tagállamok kötelezettségeit:

- Szabad választások tartása megfelelő időközönként.
- Legalább az egyik törvényhozási kamarában a képviselőket a nép válassza.
- Egyetemes és egyenlő választójog biztosítása.
- Tiszteletben kell tartani az állampolgárok választhatósághoz való jogát.
- Tiszteletben kell tartani a páralapításhoz való jogot, biztosítani kell, hogy a pártok az egyenlő elbánás elve alapján versenyezzenek egymással.
- Biztosítani kell, hogy a politikai kampányt szabadon és igazságos keretek között lehessen lebonyolítani, a közigazgatás közbelépése nélkül, erőszak, megfélemlítés vagy megtorlás nélkül, amely párt, jelölt vagy szavazó ellen irányulna.
- Biztosítani kell a médiához való akadálytalan hozzáférést, minden diszkrimináció nélkül.
- Biztosítani kell, hogy a szavazók titkosan adhassák le szavazataikat, azokat megszámlálják, jelentsék az igazságnak megfelelően, az eredményeket pedig időben nyilvánosságra hozzák.
- Biztosítani kell, hogy azon jelöltek, akik a szavazást megnyerték elfoglalhassák hivatalukat és mindaddig maradhassanak hivatalban, míg le nem jár a szolgálati idejük.

Budapesti nyilatkozat: feladatul tűzi ki az ODIHR számára, hogy a választásokat megelőzően a választás napján és azt követően is fejtse ki tevékenységét. Az ODIHR fenti tevékenységét hosszú távú megfigyelők bevonásával végzi, tekintettel arra, hogy a választási megfigyelés nem egyetlen napos kötelezettség. A választási folyamat megfelelő értékelése nem valósítható meg egyetlen nap megfigyelései alapján, figyelmet kell fordítani a média tevékenységére, a választók és jelöltek regisztrálására, a kampányra a szavazási és számolási folyamatra, az eredmények nyilvánosságra hozatalára és a megválasztottak hivatalba lépésére is.

Lisszaboni nyilatkozat kihangsúlyozza, hogy a választási csalás az emberi jogok megsértését jelenti, veszélyezteti az EBESZ régió stabilitását. Szükséges, hogy a szervezet tovább foglalkozzon ezen kérdés megoldásával.

Isztambul nyilatkozat rögzíti, hogy csak igazságos és szabad választásokon keresztül valósulhat meg a demokratikus fejlődés. Az ODIHR szerepe ezen a területen kiemelkedő, mert segíti a fejlődő országok a választási jogszabályainak kidolgozásában, amelyek az EBESZ elvekre és elkötelezettségekre épülnek. Minden tagállam számára fontos, hogy az ODIHR által kidolgozott elveket, ajánlásokat betartsák. Biztosítani kell a kisebbségek jogait, hogy szavazhassanak, meg kell könnyíteni a menekültek helyzetét, hogy részt vehessenek a származásuk szerinti országban lezajló választásokban. Minden tagállam köteles biztosítani a jelöltek és a pártok közötti egyenlő versenyt, beleértve a médiához való hozzáférési jogot, és a gyülekezés szabadságát.